

La calderada

(ALDC, VI, 1415. La calderada)

L'enunciat es refereix al “menjar per als porcs preparat fent bullir patates, cols, naps, etc.” (DIEC). La lexicogènesi presenta dos casos: 1) ‘contingut d'un recipient’; 2) ‘menjar preparat per als porcs’.

Pertanyen al primer apartat *calderada*, der. abundancial de *caldera*, pròpiament ‘vas de metall, gran i rodó’ (< *caldeira* < CALIDARĬA), per metonímia; var. *calder* [m.] 91, 95, 96, *caldero* 144 (← cast.) o *caldero de bullit* 179, *calderonada* 135, der. de *calderó* o de *caldero*. *Perolada*, der. de *perola* 19, 20, 30, 42 (< PAIRÖLA), amb les var. *porolada* 32, per assimilació vocàlica, *preolada* 43, per metàtesi *per-* < *pre-*, *perolat* 8, 13, 18, der. de *perol* 21, 42, 47, *prolat* 5, per síncope vocàlica, *peirolat* 7, var. occitana. *Bassiada* 65, 141 (var. *ba[θ]iada* 138), der. de *bàssia* ‘receptacle’, potser del llat. tardà BACCEA, del cèltic BACCA ‘atuell per a aigua’ (veg. mapa 873). *Galletada* 97, der. del cat. occ. *galleta* (cat. or. *galleda*), d’una base romànica GALLETA, d’origen desconegut (cf. arag. *galleta*). Són casos de metonímia (continent per contingut) *ferrat* (s. XIV) 91 (pron. *f[a]rrat*), der. de *ferro* (< FĒRRUM), de pròpiament ‘guarnit de ferro’ a ‘galleda’, i *gaveta* ‘obi’ 71, del llat. GABĀTA ‘escudella; gavadal’, probablement des de l’oc. que explicaria el canvi d’accent, de mot proparoxíton a paroxíton.

Formen part del segon grup *farnat* (cf. aranès *harnat*), per síncope vocàlica de *farinat*, der. de *farina* (< FARĬNA, de FAR, FARRIS ‘blat; farro’), com *farinada* 83. *Abeurall* és un der. de *abeurar*, probablement d’un llat. tardà AD-BIBERARE (veg. llat. med. *abeuratoribus* ‘abeuradors’), amb el suf. *-all* (< -ACULU); var. *b[u]rall* 6, 11, amb afèresi vocàlica i monoftongació [əw] > [u], com en *empomar* < *empaumar* (< *empalmar*) (cf. Veny, 2013 b); en canvi, s’han cobert d’un altre suf., *-atge* (< -ATICU), *abeuratge* (s. XIII), amb afèresi a *beuratge* 158, 174, 177, 178, 182, 183, amb monoftongació a *aboratge* 176, 180 i amb substitució del segment *a-* pel prefix *al-* a *albeuratge* (s. XV) 155, 169, fenomen freqüent en val. *Ensegonada* 74-76, 79-81, 84 és un der. abundancial de *segó* (< *segon* [s. XIV] < SECŪNDUM), resultat d’una segona operació de porgar i moldre (cf. Colón/Lüdtke, 1964). *Farago* 10

probablement és el resultat d’una mala audició de *farrago* (< llat. FĀRRAGO), der. de FARRO (< FAR, FARRIS ‘espècie de blat; espelta, farina’). *Bullit* 14, 16, 22, 23, part. de *bullir* (< BŪLLIRE ‘borbollejar’ → ‘fer bullir, coure en aigua bullent’, der. de BŪLLA ‘bombolla’), indicant el seu resultat; var. *bullit des porcs* 78 i der. *b[o]llidures* 73, amb una [o] que podria ser etimològica (ŭ > [o]). *Amanit* (s. XVII) 60, part. de *amanir* (< gòtic MANWJAN ‘preparar’ > *ADMANŪIRE > *AMMANNIRE), potser per via de l’it. *Menjar* (< MANDĬCARE, cl. MANDŪCĀRE), amb les var. sintagmàtiques *menjar del* (o *pes*) *porc* 10, 24, 80, *menjar cuit* 86 i la fonètica *minjar* 15, 137, 139 (*mintxar* 90), per assimilació a la palatal anterior, amb les perifràstiques *minjar del cerdo* 190, *minjar del* (o *pel*) *tocino* 119, 122, a més del der. *minjada* 139. *Pastó* 157, 159-162, 172 probablement és una reducció de **pastaor*, der. de *pasta* 71 (< llat. tardà PASTA), com *pastat* 163, 166, 184 ho és de *pastar*; l’alg. *empasto* 85 és una adaptació del logudorès *pastu*; der. *pasterada* 170, 171. *Pastura* ‘herba de pasturar’ (s. XII) 87, 90, 93, 94, 99, 100, 102, 106, 107, 115 és un postverbal de *pasturar*, der. de *past* (< PASTUM ‘apeixit, pasturat’ → ‘menjar’). *Teca* 49 és una forma familiar de ‘menjar’, procedent d’un encreuament de *encatacar-se* ‘menjar-se’ i *entecar-se* ‘contreure una malaltia crònica’ (DECat). *Ranxo* 173 prové del cast. *rancho*, der. de *rancharse/ranchearse* ‘allotjar-se’ (← fr. *se ranger* ‘arranjar-se; instal·lar-se en un lloc’). *Safarranxo* 173 és pres del cast. *zafarrancho* (< ‘confusió’).

Altres: *coure pel gorrino* 142, del llat. vg. CŌCĒRE (< cl. CŌQUĒRE); *pota[χ]e per al bacó* 149, pres del cast. *potaje* (← fr. *potage* ‘sopa; bullit’). Desconeixem la procedència de *astuga* 116.

Des d’un angle geolingüístic, notem la presència de *calderada* a la major part del Principat, de *perolada* a la part nord del cat. central i de *farnat* en el cat. sept., mentre que *abeurall* i *abeuratge* campen pel val. El genèric *menjar/minjar* apareix aquí i allà.

Són mots normatius *calderada*, *caldera*, *perolada*, des del DOrt, 1917; *abeurall*, *abeuratge*, *farnat* (“barreja de moltes viandes”), des del DG_I, 1932.